

Ю. У. Кандимов

Бахчисарай

БАХЧИСАРАЙ – місто АР Крим, райцентр. Пл. 13,14 км². Знаходиться в передгір'ї Крим. гір, на схилі Внутр. пасма, в долині р. Чурук-Су, за 32 км від Сімферополя. Залізнична ст., автостанція. Насел. 27 549 осіб (2001, складає 108,6 % до 1989). Корисні копалини: цементні мергелі, вапняки. Тер. сучас. Б. була заселена ще з часів палеоліту. Вперше Б. згадується 1502. Назва походить із татар. мови й дослівно означає «сад-палац». Місто заснував хан Хаджі-Гірей на поч. 16 ст. За часів правління хана Менглі-Гірея Б. став столицею Крим. ханства й був нею до 1736, коли внаслідок окупації рос. армією під командуванням Б. Мініха було зруйновано 1/4 частину міста, зокрема Бахчисарай. палац, гол. мечеть (1740 вони були заново збудов. ханом Селямет-Гіреєм), бібліотеку хан. палацу (одну з найбагатших у світі того часу). 1681 у Б. підписано Бахчисарай. мир між Росією, Осман. імперією і Кримом. 1783 Б. у складі Криму приєднано до Росії. Б. славився на весь світ виробами із шкіри і сап'яну. У місті діяли сотні майстерень з виготовлення ножів, кинджалів та ін. холодної зброї. 1794 у Б. було 5 млинів, 20 пекарень, 6 кузень, шкіряні, черевичні, зброярські та ін. майстерні. Б. був поділений на 32 квартали, у кожному з яких знаходилися мусульман. мечеть і мектеп (реліг. навч. заклад). Під час числен. рос.-турец. війн місто неодноразово захоплювали рос. війська. У серед. 19 ст. бл. 2 тис. татар з Б. емігрували до Туреччини. Наприкінці 19 ст. насел. Б. складало бл. 14 тис. осіб (переважно крим. татари). У Б. діяли 6 соборних, 23 малі мечеті, грец. монастир, вірмен. церква, синагога, караїм. кенаса. Серед навч. закладів були 3 медресе, 20 мектепів, 3 рос. школи. Від 1883 [І. Гаспринський](#) започаткував вид. г. «Терджиман» («Перекладач», виходила до 1917). У 1901 відкрито театр, 1913 – кінематограф. 1917 скликано 1-й курултай кримськотатар. народу, на якому обрано парламент, Нац. уряд на чолі з *Н. Челебіджиханом*, ухвалено конституцію, оголошено про створення Крим. Демократ. Респ. (ліквідов. більшов. військами, Н. Челебіджихан був розстріляний). Від 1926 – місто. 1930 у Б. проживало 10 450 осіб (7420 крим. татар, 1850 росіян, 315 євреїв, 205 греків, 185 українців, 50 німців, по 30 вірмен та болгар та ін.). 1944 усе кримськотатар. насел. Б. депортоване. Масове повернення крим. татар із місць депортації розпочалося в 2-й пол. 80-х рр. 20 ст. На поч. 1992 у Б. проживало 3049 крим. татар, 2002 – 23 тис. крим. татар. Нині у Б. діють регіон. відділ. Меджлісу кримськотатар. народу, Ліги кримськотатар. жінок, організації нац. руху крим. татар, філія Кримськотатар. фонду культури. У Б. – [Бахчисарайський виноробний завод](#), ефіроолій., сокоекстракт., консерв.,

молоч. заводи, [Бахчисарайський комбінат «Будіндустрія»](#), «Доріндустрія», вовнопрядил. ф-ка. Є 5 заг-осв. шкіл, 2 філії коледжів буд. та с.-г. профілю, 2 лікарні, 2 Палаці культури, 9 б-к, муз. школа, 3 спорт. заклади, Будинок природи, турбаза. Унікал. пам'яткою архітектури Б. є Ханський палац, що входить до [Бахчисарайського державного історико-культурного заповідника](#). Пobl. Б. розташ. *Чуфут-Кале* – печерне місто, яке заснували у 10 ст. алани, згодом тут жили татари та караїми. Неподалік від Чуфут-Кале є Успен. монастир, засн. 8 ст. візантій. монахами. Археол. пам'ятки pobl. Б.: стоянка Тат-Аір (кін. 3 – поч. 2 тис. до н. е.), таврій. поселення в балці Ашлама-Дере (1 тис. до н. е.). На поч. 16 ст. у Б. побудовано один із найдавніших ВНЗів на Пд. Європи – Зинджирли медресе, на тер. якого в період рад. влади була психоневрол. лікарня. Нині цей комплекс повернули татарам, там відбуваються реставрац. та відновлювал. роботи. 1992 у Б. відкрито Кримськотатар. культур.-просвітн. етногр. центр. В Б. діють 13 реліг. громад: 3 УПЦ МП, 3 мусульманські, євангел. християни-баптисти, адвентисти сьомого дня та ін. Видатні уродженці: Герої Рад. Союзу *В. Шаптала*, *Р. Садрединов*. У Б. жили й працювали видатні кримськотатар. діячі: І. Гаспринський, *С. Озенташли*, Я. Шакір-Алі, [О. Акчокракли](#), *Дж. Сейдамет* та ін. Б. відвідували укр. письменники Леся Українка, М. Коцюбинський та ін.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Марков Е. Очерки Крыма: картины жизни, истории и природы. С.-Петербург, 1912;
2. Сф., 1995;
3. Эрнст Н. Л. Бахчисарайский Ханский дворец и архитектор Вел. кн.Ивана III Фрязин Алевиз Новый. Сф., 1921;
4. Гарагуля В. К. Бахчисарай: Очерк-путеводитель. Сф., 1973;
5. Кандымов Ю. Курултай: о насыл олгъан эди (Курултай: как это было). Бахчисарай, 1991;
6. Сеферов Э. Архитектурные памятники эпохи крымского ханства: из культурного наследия крымских татар. Бахчисарай // ГК. 1997, 7 февр.; Зінченко Ю. Кримські татари: істор. нарис. К., 1998;
7. Все о Крыме. Х., 1999;
8. Все о Крыме: Золотая середина земли. 3-е изд. Москва; Ялта, 2000;
9. Фадеева Т. М., Соколова М. В. Бахчисарай и его окрестности Сф., 2000;
10. Етнонаціональні процеси в Україні: Історія та сучасність. К., 2001.

Бібліографічний опис:

Бахчисарай / Ю. У. Кандимов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-41322>. – Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).